

Освен това в света на „Легенди при Царевец“ са изключително важни ексцесните прояви на присъдата свисше, като някои от текстовете показателно възпроизвеждат антични митологични сюжети – *Проклятие въз Иванка* (неприемането на тялото на грешника в земята), *Балдуин* (невъзможността да се постигне освобождаване от трагедията дори в и чрез загадъчната смърт), *Куманката* (лудостта, предизвикана от появата на окървавения дух на Калоян), *Кир Тодор в Търново* (превръщането на заслепеността в слепота, посредством присъдата), *Калиман II* (поредното появяване на дух-пазител на българското, който е и дух-отмъстител за узурпатора) ... и т.н., та чак до безглавия конник, вампирясалия *Чоки* (епиграфът е от народна песен: „*Недей отваря, Стоене, / вампирът тропя на порта.*“) и до диаволистичната картинност на *Жидов гроб* и трупащата се над него грамада. Показателно е, че още като бележка под линия към заглавието на тази творба Вазов пише: „*На запад от Търново стърчи рид: Каргал-баир (Орлов връх), въз който има трап, наричаме днес, Жидов гроб. Според преданието, там е отишъл и легнал трупът на евреина, който предал Царевец на турците. През вековете на робството търновци са отивали при този трап и са фърляли камъни в него, проклинайки евреина издайник. Мнозина правят това и днес.*“

Последното изречение представлява акцент върху дълбинната, ритуална, невинаги съзнавана свързаност между българите в различните времена, върху онзи акт на удържане на легендата в паметта благодарение на хвърления камък. Мрачната, зловеща историческа баладност е шокиращо поучителна, показваща безкрая на неизчерпващото се наказание – не светлата героична вечност на безсмъртието. Защото явно помненето, биването в паметта (на народа) може да дарява с покой, но и да наказва със самото не-забравяне.

Също така обаче са важни онези хипотези или по-точно размишления за българската история, които Вазов загатва в други свои текстове, но откроява именно в „Легенди при Царевец“. Най-смелото от определена гледна точка като размах и апокалиптичност тълкуване е свързано със Сара. В „Послесловие“ (XXXII) към повестта „Иван Александър“ Вазов пише:

Оженването на Александрово за еврейка, голяма политическа и религиозна съблазън за онова време, беше събитие чревато със съдбоносни последствия. Нему се дължи по-после, след Александровата смърт (1365 г.), разцеплението на и така немощото царство.

.....

От Сара бе родена – в това историците са съгласни – и прославената от народната песен Мара – жената на Мурада II по-после, която му роди син – Баязита Илдъръма, – завоевател на България и унищожителят на Търново в 1393 г.

И човек неволно пада в дълбоки размишления пред това стечение на историческите събития. Мисълта се лута скръбно из тъмната област на догадките ... Кой знае дали, ако вместо Шишмана, български цар бе станал правият наследник, по-старият му брат Срацимир, роден от влахията Теодора, съдбините на царството не биха взели друга, по-благоприятна посока? Кой знае дали, ако не съществуваше Мара, да роди Баязита, съдбата на царството и на Търново не би била по-инаква? Защото ако събитията са по-силни от хората, често хората водят събитията, и случаите ги раждат... И дали и в тоя